

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

ZAMONAVIY YOSHLAR ONGIDA ADOLAT VA VIJDON MASALASINING BADIY TALQINI: “JASPER JONS” ROMANIDA “MAZAXCHINI O'LDIRISH” ASARIGA INTERTEKSTUAL ISHORALAR

Toirova Dिल्фуза Fayzullayevna
filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Annotatsiya: Mazkur maqolada Kreyg Silvining “Jasper Jons” romanida Harper Lining “Mazaxchini o'ldirish” asari bilan yuzaga keladigan intertekstual aloqalar hozirgi zamon yoshlari dunyoqarashi nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ikki roman o'rtasidagi adolat, vijdon, sukut, ijtimoiy chetlashtirish va shaxsiy mas'uliyat kabi g'oyaviy bog'liqliklar yoritiladi. Harper Li romanida irqiy kamsitish va ijtimoiy adolatsizlik bolalik nigohi orqali ochib berilgan bo'lsa, Kreyg Silvi ushbu g'oyalarni o'smir shaxsining ichki kechinmalari, axloqiy tanlovi va jamiyatdagi stereotiplarga munosabati orqali qayta talqin qiladi. Maqolada “Jasper Jons” romani zamonaviy yoshlar uchun nafaqat badiiy asar, balki haqiqat oldida sukut saqlamaslik, boshqalarning sha'nini himoya qilish va shaxsiy pozitsiyaga ega bo'lish zarurligini ko'rsatuvchi estetik-ma'naviy manba sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: intertekstualizm, yoshlar ongida adolat, vijdon, ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy tanlov.

Zamonaviy adabiyot yoshlar ongida faqat estetik zavq uyg'otuvchi vosita emas, balki ularning ijtimoiy fikrlashi, axloqiy qarashlari va shaxsiy pozitsiyasini shakllantiruvchi muhim ma'naviy omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Bugungi yosh avlod murakkab axborot oqimi, ijtimoiy tarmoqlar, turli madaniy ta'sirlar va qadriyatlar to'qnashuvi sharoitida voyaga yetmoqda. Shu sababli badiiy adabiyotda ilgari surilgan adolat, vijdon, inson sha'ni va mas'uliyat masalalari hozirgi davr yoshlari uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kreyg Silvining “Jasper Jons” romani aynan shunday masalalarni yoritishi bilan zamonaviy yoshlar tafakkuriga yaqin turadi. Asarda o'smir qahramon Charlining jamiyatdagi yolg'on, qo'rquv, nohaqlik va sukut bilan yuzlashuvi tasvirlanadi. Bu jarayon Harper Lining “Mazaxchini o'ldirish” romanidagi Skaut obrazi bilan intertekstual bog'lanadi. Har ikki asarda ham yosh qahramonlar kattalar dunyosidagi adolatsizlikni anglab boradi, jamiyatdagi stereotiplar bilan to'qnashadi va vijdoniy tanlov oldida qoladi.

Harper Lining “Mazaxchini o'ldirish” romanida Tom Robinson taqdiri orqali irqiy kamsitish va sud tizimidagi adolatsizlik ochib beriladi. Tom Robinson aybsiz bo'lsa-da, jamiyatdagi irqiy qarashlar tufayli adolatga erisha olmaydi. Bu holat inson sha'ni va huquqlarining jamiyat stereotiplari oldida

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

qanday toptalishini ko'rsatadi. Kreyg Silvining "Jasper Jons" romanida esa Jasper aralash millatli, jamiyat tomonidan ishonchsizlik bilan qaraladigan va aybdor sifatida qabul qilinadigan qahramon sifatida namoyon bo'ladi. U ham Tom Robinson singari jamoatchilik ongidagi tayyor hukmning qurboniga aylanadi.

Bu o'xshashlik hozirgi zamon yoshlari uchun muhim ijtimoiy saboq beradi. Chunki bugungi jamiyatda ham insonni millati, kelib chiqishi, tashqi ko'rinishi, oilaviy sharoiti yoki ijtimoiy mavqeiga qarab baholash holatlari uchrab turadi. "Jasper Jons" romani yoshlarni tayyor stereotiplarga ishonmaslikka, har bir inson taqdiriga adolat bilan yondashishga va jamoaviy fikr bosimiga berilmaslikka undaydi.

Romandagi Charli obrazi zamonaviy o'smirning ruhiy shakllanish jarayonini ifodalaydi. U oddiy kuzatuvchi bo'lib qolmaydi, balki haqiqat, qo'rquv, vijdon va mas'uliyat o'rtasida tanlov qilishga majbur bo'ladi. Bu jihat hozirgi yoshlar hayotiga bevosita yaqin. Chunki yoshlar ham real hayotda yoki virtual muhitda nohaqlik, tuhmat, kamsitish, zo'ravonlik, befarqlik kabi holatlarga duch kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda insonning kimligi uning qanday gapirishi bilan emas, qanday pozitsiya egallashi bilan belgilanadi.

Silvi romanida sukut motivi alohida ahamiyatga ega. "Mazaxchini o'ldirish"da jamiyat Tom Robinsonning haqiqatini eshitishni istamaydi. "Jasper Jons"da esa sukut ichki qo'rquv va vijdoniy ikkilanish sifatida tasvirlanadi. Charli haqiqatni biladi, biroq uni aytish yoki yashirish masalasida qiynaladi. Bu holat zamonaviy yoshlar uchun juda dolzarbdir. Chunki bugungi kunda nohaqlikka guvoh bo'lib, sukut saqlash ham axloqiy muammo sifatida baholanadi. Asar yoshlarni befarq bo'lmaslikka, haqiqat oldida mas'uliyatni his qilishga chaqiradi.

"Mazaxchini o'ldirish" romanida adolat masalasi ko'proq sud, qonun va ijtimoiy institutlar bilan bog'liq holda yoritiladi. "Jasper Jons"da esa adolat insonning ichki dunyosiga ko'chadi. Bu yerda asosiy savol shunday qo'yiladi: inson haqiqatni bilgan holda jim turishga haqlimi? Aynan shu savol roman mazmunini zamonaviylashtiradi. Chunki hozirgi yoshlar uchun adolat faqat qonuniy tushuncha emas, balki kundalik hayotdagi muomala, do'stlik, muloqot, ijtimoiy tarmoqlardagi xatti-harakat va boshqalarga munosabatda ham namoyon bo'ladi.

Kreyg Silvi Harper Li romanidagi klassik g'oyalarni yangi davr o'quvchisi uchun yaqin va tushunarli shaklda qayta talqin qiladi. U adolatni katta siyosiy yoki sud jarayonlari doirasida emas, balki o'smirning ichki kechinmalari, qo'rquvlari va vijdoniy qarorlari orqali ochib beradi. Shu sababli "Jasper Jons" zamonaviy yoshlar uchun tarbiyaviy-estetik ahamiyatga ega asar sifatida ko'riladi. Unda yosh shaxsning jamiyatga munosabati, o'zini anglash jarayoni va axloqiy yetilishi badiiy jihatdan chuqur ifodalangan.

Intertekstual jihatdan qaralganda, "Jasper Jons" romani "Mazaxchini

o'ldirish" asaridagi asosiy g'oyalarni davom ettiradi, ammo ularni XXI asr yoshlari ruhiyatiga moslashtiradi. Harper Li asarida bola nigohi orqali jamiyatdagi irqiy adolatsizlik ochilgan bo'lsa, Silvi romanida o'smir ongidagi ichki kurash orqali ijtimoiy chetlashtirish va vijdon masalasi yoritiladi. Bu esa klassik adabiyotning zamonaviy yoshlar tarbiyasida ham o'z ahamiyatini yo'qotmaganini ko'rsatadi.

Bugungi yoshlar uchun ushbu romanlarning ahamiyati shundaki, ular insonni jamiyatdagi tayyor qarashlarga tanqidiy yondashishga o'rgatadi. Badiiy matn orqali yoshlar adolat, vijdon, haqiqat va inson sha'ni tushunchalarining oddiy nazariy tushuncha emas, balki hayotiy tanlov ekanini anglaydi. Ayniqsa, "Jasper Jons" romanida Charlining ruhiy o'sishi yosh avlodga shaxsiy mas'uliyatni his qilish, qo'rquvni yengish va haqiqatni himoya qilish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, asarda jamiyat tomonidan "boshqacha" deb qabul qilingan insonlarga munosabat masalasi ham dolzarbdir. Hozirgi zamonda yoshlar turli madaniyat, til, millat, qarash va ijtimoiy guruh vakillari bilan bir muhitda yashamoqda. Bunday sharoitda bag'rikenglik, adolatli munosabat va inson sha'nini hurmat qilish muhim qadriyatlardan biriga aylanadi. "Jasper Jons" romani ana shu qadriyatlarni badiiy vositalar orqali anglashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, Kreyg Silvining "Jasper Jons" romani Harper Lining "Mazaxchini o'ldirish" asari bilan intertekstual aloqaga kirishgan holda, klassik adabiyotdagi adolat va insoniylik g'oyalarini zamonaviy yoshlar ongiga yaqinlashtiradi. Asarda adolat masalasi faqat ijtimoiy tizim doirasida emas, balki shaxsiy vijdon, sukut, qo'rquv va mas'uliyat bilan bog'liq holda talqin qilinadi. Shu jihatdan roman hozirgi zamon yoshlari uchun axloqiy fikrlash, tanqidiy qarash va insoniy pozitsiyani shakllantirishda muhim badiiy manba bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lee H. To Kill a Mockingbird. – Philadelphia: J. B. Lippincott & Co., 1960.
2. Silvey C. Jasper Jones. – Sydney: Allen & Unwin, 2009.
3. Kristeva J. Word, Dialogue and Novel // The Kristeva Reader. – New York: Columbia University Press, 1986.
4. Genette G. Palimpsests: Literature in the Second Degree. – Lincoln: University of Nebraska Press, 1997.
5. Bakhtin M. M. The Dialogic Imagination: Four Essays. – Austin: University of Texas Press, 1981.
6. Allen G. Intertextuality. – London; New York: Routledge, 2000.

